

Lagstiftning i riksdagen hösten 1993

I denna översikt lämnas en redogörelse för lagstiftningsfrågor som har behandlats av riksdagen hösten 1993. När det gäller sådan lagstiftning som är en följd av Sveriges åtaganden enligt avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) har den redovisats i en separat översikt (se SvJT 1994 s. 213 ff.).

Liksom i tidigare översikter har företrädesvis medtagits ärenden som har bedömts vara av särskilt intresse för SvJT:s läsekrets. Lagstiftning om skatt och tull har förbigåtts. Om inte annat sägs har lag eller lagändring trätt i kraft den 1 januari 1994. Hänvisning till Svensk författningssamling avser 1993 års samling, där inte annat anges.

Offentlig rätt

Genom en ändring i *riksdagsordningen* har bl. a. vissa förenklingar införts i fråga om kallelser till kammarsammanträden. Föreskriften om kallelse genom dagliga tidningar har tagits bort (SFS 1596).

Ordningen för fastställande av arvoden till riksdagsledamöter och statsråd har ändrats. De belopp med vilka arvoden skall betalas fastställs numera av två nya myndigheter under riksdagen, Riksdagens arvodesnämnd och Statsrådsarvodesnämnden. Beslutet har föranlett ändringar i bl. a. *lagen om ersättning m. m. till riksdagens ledamöter* och *lagen om arvoden till statsråden m. m.* (SFS 1423 ff.).

På det offentlighetsrättsliga området har riksdagen vidare beslutat vissa ändringar i vallagstiftningen, nämligen i *vallagen*, *lagen om kyrkofullmäktigeval* och *folkomröstningslagen*. Ändringarna innebär att reglerna om budröstning ändras och att den särskilda makeröstningen tas bort efter 1994 års val. Vidare införs en försöksverksamhet vid 1994 års riksdagsval som bl. a. innebär att kommunerna tar över ansvaret för institutionsröstningen vid t. ex. sjukhus och kriminalvårdsanstalter (SFS 1399 ff.).

En ny *ordningslag* har antagits av riksdagen. Lagen, som träder i kraft den 1 april 1994, ersätter bl. a. *lagen om allmänna sammankomster och allmänna ordningsstadgan*, båda från år 1956. Syftet med den nya lagen är dels att anpassa allmänna ordningsstadgans föreskrifter till regeringsformens bestämmelser om normgivningsmakten, dels att hålla samman de grundläggande ordnings- och säkerhetsföreskrifterna. Uttrycket allmän plats har ersatts med uttrycket offentlig plats. Offentlig plats är i huvudsak detsamma som allmän plats, dock skall t. ex. parkeringsplatser, innerorg och väntsalor som används för allmän trafik anses utgöra offentlig plats vare sig området eller utrymmet är beläget inom- eller utomhus. I vissa fall kommer polisen med stöd av den nya lagen att kunna ta betalt för viss ordningshållning av den som anordnar en allmän sammankomst i vinstsyfte. Det är också möjligt att med stöd av ordningslagen förverka bl. a. varor hos den som bryter mot tillstånd att få ta i anspråk offentlig plats för något annat ändamål än det som platsen har upplåtits för. Formerna för antagande av lokala föreskrifter ändras så att kommunfullmäktiges beslut inte skall underställas länsstyrelsens prövning. I stället beslutar kommunerna ensamma sådana föreskrifter. Länsstyrelsen har emellertid befogenhet att upphäva lokala föreskrifter som strider mot

bestämmelserna i ordningslagen. Vidare skall polismyndighets beslut kunna överklagas till länsrätt, inte som nu till länsstyrelse. Möjligheten att överklaga beslut till regeringen slopas. Den nya ordningslagen innehåller också särskilda bestämmelser om ordning och säkerhet i viss kollektiv persontrafik, vilka ersätter de reglementen som bestämts med stöd av allmänna ordningsstadgan (SFS 1617 ff.).

Genom ändringar i *sekretesslagen*, *kommunallagen*, *arkivlagen* och *kommunalförbundslagen* kommer handlingsoffentlighet fr. o. m. nästa år att införas i kommunala företag. Ändringarna innebär att t. ex. aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner, landsting eller kommunalförbund utövar ett rättsligt bestämmande inflytande jämföras med myndigheter när det gäller handlingars offentlighet. Enskilda har rätt att hos förvaltningsdomstol överklaga beslut av sådana kommunala företag att inte lämna ut företagets handlingar. Den tid under vilken sekretess skall gälla i kommunal affärsverksamhet för villkor i avtal som slutits om förvärv, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet, blir densamma som gäller för motsvarande avtal som sluts hos statliga affärsverk. Vidare innebär ändringarna att sekretess kommer att gälla i kommunal verksamhet som avser uthyrning av bostäder. Meddelarfrihet skall råda i de kommunala företagen. Arkivlagen skall tillämpas på de kommunala företag som jämföras med myndighet. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 1995. För vissa delägda kommunala företag träder dock lagändringarna i kraft först den 1 januari 1998 (SFS 1295 ff.).

I samband med att riksdagen beslutat att Postverket skall ombildas till ett av staten helägt aktiebolag, Posten AB, har riksdagen också beslutat en ny lag, *postlagen*. Lagen anger vilken grundläggande post- och kassaservice som skall tillhandahållas allmänheten. I postlagen finns också sådana bestämmelser för postverksamhet som motiveras av skyddet för den personliga integriteten såsom regler om hanteringen av obeställbara brev, tystnadsplikt och ansvarighet vid postbefordran. Postlagen trädde i kraft den 1 mars 1994 (SFS 1684 ff.).

Riksdagen har beslutat om nya regler för skyldigheten att leverera dokument — pliktexemplar — till bibliotek och Arkivet för ljud och bild. Beslutet har föranlett en ny lag om *pliktexemplar av dokument* samt vissa följdändringar i andra författningar (SFS 1392 ff.).

Vidare har riksdagen antagit en lag om *förbud beträffande viss avkodningsutrustning*. Lagen innebär förbud mot yrkesmässig tillverkning och spridning av sådan avkodningsutrustning som gör det möjligt för innehavaren av utrustningen att utan betalning få tillgång till avgiftsbelagda radio- och TV-program (SFS 1367).

Riksdagen har beslutat en ny lag, *lag om skydd för landskapsinformation*, som ersätter lagen om förbud mot spridning och utförelse av vissa kartor och lagen om förbud mot spridning och utförelse av flygbilder och vissa fotografiska bilder. I den nya lagen, som träder i kraft den 1 oktober 1994, regleras framställning, lagring och spridning av landskapsinformation (SFS 1742 ff.).

På kyrkorättens område har riksdagen beslutat ändringar i *kyrkolagen*. Ändringarna syftar till att förbättra avkastningen av och öka värdebe-

ständigheten hos den egendom av stiftelsekaraktär som Svenska kyrkan fått genom donationer m. m. för att garantera prästernas uppehälle och kyrkans bestånd. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 1323 f.).

Militärlagstiftning

Genom en ändring i *lagen om vapenfri tjänst* kan ett bolag, en förening eller en stiftelse som anordnar vapenfri tjänst numera fatta beslut i fråga om förmåner och ledighet för vapenfria tjänstepliktiga. Vid prövning av sådana frågor jämföras enskilda utbildningsanordnare med myndigheter (SFS 1279 f.).

Familjerätt

Riksdagen har beslutat en ändring i *föräldrabalken*, varigenom vårdnadshavare — i syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan — ålagts att svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas (SFS 1432).

Fastighetsrätt

Riksdagen har beslutat ändringar i *fastighetsbildningslagen*, som syftar till att göra det möjligt att bilda mindre skogsbruks- och jordbruksfastigheter. Ändringarna innebär bl. a. att det företagsekonomiska villkoret vid ny- och ombildningar av skogsbruksfastigheter mjukats upp (SFS 1340).

Genom ändring i *lagen om försöksverksamhet med kooperativ hyresrätt* har tiden för försöksverksamheten förlängts till utgången av juni 1994 (SFS 1336).

Miljörätt

I samband med att riksdagen godkände 1991 års miljöskyddsprotokoll till Antarktiskfördraget från år 1959 har en ny lag, *lag om Antarktis*, antagits. Lagen reglerar vad som för svenskt vidkommande skall gälla för vistelse eller verksamhet i Antarktis och träder i kraft den 1 april 1994 (SFS 1614).

Riksdagen har beslutat ändring i *naturvårdslagen*. Den innebär att regeringen kan ge Skogsvårdsstyrelsen de befogenheter i fråga om skogliga företag som nu utövas av länsstyrelsen (SFS 1613).

Associationsrätt

Genom ändring i *aktiebolagslagen* har riksdagen beslutat att handläggningen av vissa likvidationsärenden beträffande aktiebolag skall flyttas från tingsrätterna till Patent- och registreringsverket. Ändringen träder i kraft den 1 april 1994 (SFS 1495).

I avvaktan på en stiftelselag har riksdagen beslutat anta en *lag om fortsatt giltighet av lagen om undantag för vissa kommuner och landstingskommuner från bestämmelserna i lagen om tillsyn över stiftelser* (SFS 1433).

Skadeståndsrätt

Riksdagen har vidtagit en ändring i *trafikskadelagen* när det gäller självrisk vid ersättning för sakskada som vållats av okänt fordon. Ändringen innebär att något självriskbelopp inte skall avräknas när okända fordon orsakar skador på renar (SFS 1383).

Immaterialrätt

Riksdagen har beslutat ändringar i *patentlagen* i två skilda hänseenden. Det första gäller ensamrätten till läkemedelsuppfindingar och innebär att regler om tilläggsskydd införts för sådana läkemedel som måste godkännas innan de får säljas och som därmed har en kortare effektiv patenttid än den som annars gäller. Tilläggsskyddet kan ges under högst fem år och ger i stort sett samma rättigheter som patentet. Vidare har handläggningen av patentärenden ändrats så att invändningsförfarandet nu kommer efter och inte som tidigare före det att patent meddelas (SFS 1406 f.).

Straffrätt

Riksdagen har beslutat om ändringar i *trafikbrottslagen* som innebär att promillegränsen för grovt rattfylleri sänkts från 1,5 till 1,0 promille alkohol i blodet och med motsvarande sänkning för alkoholhalten i utandningsluften. Vidare har maximistraffet för grovt rattfylleri höjts från ett till två års fängelse. I ärendet har gjorts motivuttalanden beträffande påföljden för grovt rattfylleri som innebär att normalpåföljden skall vara fängelse. Motsvarande ändringar har gjorts i *järnvägssäkerhetslagen*. För grovt sjöfylleri i *sjölagen* har maximistraffet höjts från ett till två års fängelse. Också en annan ändring har vidtagits i trafikbrottslagen i syfte att främja trafiksäkerheten. Härigenom har möjligheterna ökat att förklara ett fordon förverkat när det använts vid brott mot lagen. Samtidigt har riksdagen ändrat *lagen om alkoholutandningsprov* så att polisen nu har en generell rätt att ta alkoholutandningsprov på bl. a. förare av motordrivet fordon. I lagstiftningsärendet har riksdagen också beslutat en ändring i *brottsbalken* som innebär en skärpt bedömning av brotten vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom, när gärningarna begåtts i samband med trafiknykterhetsbrott. Sådana brott skall som huvudregel bedömas som grova om gärningsmannen var berusad. Samtliga lagändringar trädde i kraft den 1 februari 1994 (SFS 1462 ff.).

Riksdagen har beslutat om straffskärpning för den som i strid mot gällande bestämmelser i utlänningslagen eller författningar som utfärdats med stöd av denna hjälper någon att ta sig in i Sverige. Skärpningen innebär att upp till två års fängelse kan utdömas för grova brott. Vid bedömandet av om brottet skall anses grovt skall särskilt beaktas om gärningen utförts mot ersättning, avsett ett stort antal personer eller utförts under hänsynslösa former. Vidare har riksdagen beslutat utvidga kretsen straffansvariga när det gäller den som i vinstsyfte planerar och organiserar verksamhet som är inriktad på att främja att utlänningar reser till Sverige utan de tillstånd som är nödvändiga för inresa här. Därmed kan

den som utan att vara gärningsman men insåg eller hade skälig anledning att anta att resan anordnats i vinstsyfte dömas för medhjälp till brottet. Riksdagen har också beslutat att transportmedel som använts vid de ifrågavarande brotten kan förverkas. När fråga är om fartyg kan talan om förverkande även riktas mot fartygets befälhavare. Beslutet har föranlett ändringar i *utlänningslagen* (SFS 1365).

Lagen om immunitet och privilegier i vissa fall har ändrats för att Sverige skall uppfylla sina förpliktelser beträffande funktionärer i ESK-domstolen. Ändringen var föranledd av riksdagens godkännande av konventionen om förlikning och skiljedom inom Europeiska säkerhetskonferensen (ESK) (SFS 1299).

Processrätt

Begreppen kroppsvisitation och kroppsbesiktning har genom av riksdagen beslutade ändringar i *rättegångsbalken* fått nya definitioner. Inom begreppet kroppsvisitation rymms numera också genomsökande av väskor, paket och andra medhavda föremål. Alla sådana föremål som någon har med sig, vare sig de är öppna eller låsta, kan genomsökas vid en kroppsvisitation. Med kroppsbesiktning avses enligt den nya definitionen undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. I princip faller alla typer av undersökningar och provtagningar under begreppet kroppsbesiktning. Den som skall kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet upp till sex timmar och, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex timmar. Genom samtidigt beslutade ändringar i *lagen om kriminalvård i anstalt* och *lagen om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.* framgår nu klart att genomförande av en kroppsbesiktning kan ske avskilt från andra. Vidare har *lagen om straff för varusmuggling* ändrats så att tullen har möjlighet att under vissa förutsättningar ta urinprov för att kontrollera om någon har svält narkotika och på så sätt försöker smuggla in den i landet. Riksdagen har i samma lagstiftningsärende också beslutat om ändringar i *rättegångsbalken* i ett annat hänseende, nämligen i reglerna om restriktioner för häktade. Ändringarna innebär att en uttrycklig regel införts om att åklagarens möjligheter att besluta om inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden som huvudregel skall vara beroende av att rätten har givit tillstånd härtill (SFS 1408 ff.).

Riksdagen har beslutat att *lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål* skall fortsätta att gälla till utgången av år 1994 (SFS 1422).

Skyldigheten att kungörelseannonsera enligt olika författningar, bl. a. *delgivningslagen*, *vattenlagen*, *jordabalken* och *lagen om flyttning av fordon i vissa fall* har begränsats. Ändringarna innebär bl. a. att myndigheterna vid kungörelsedelgivning oftare kan avstå från tidningsannonsering och att kravet på kungörande i vissa fall numera slopats för endera ortstidning eller Post- och Inrikes Tidningar (SFS 1415 ff.).

Utsökningsrätt

Vissa bestämmelser i *utsökningsbalken* som gäller utmätning, fördelning av influtet belopp, hantering av småbelopp och forum vid verkställighet har ändrats. Ändringarna syftar till att i större utsträckning få till stånd utmätning samt i övrigt till att rationalisera förfarandet (SFS 1650 och 1671).

Transporträtt

Genom ändring i *lagen om internationell järnvägstrafik* har vissa ändringar i 1980 års fördrag om internationell järnvägstrafik (COTIF) inkorporerats i svensk rätt. Lagändringen träder i kraft den dag regeringen bestämmer (SFS 1477).

Socialrätt

Riksdagen har beslutat förlänga giltighetstiden för *lagen om särskilt kommunalt bostadstillägg till folkpension* till utgången av år 1994 samt också vidtagit en ändring i *lagen* när det gäller beräkning av lägsta inkomst (SFS 1288).

Genom ändringar i *lagen om allmän försäkring* har riksdagen beslutat dels om ändrad beräkning av basbeloppet inom den allmänna försäkringen till följd av den svenska kronans depreciering under tiden den 19 november till den 18 december 1992, dels om höjd folkpension till gift pensionär vars make har partiellt förtida uttag av ålderspension (SFS 1344 f.).

Genom en ändring i *socialtjänstlagen*, som träder i kraft den 1 januari 1995, blir kommunerna skyldiga att sörja för att de som så önskar får tillgång till familjerådgivning. För sådan rådgivning får kommunerna ta ut avgifter (SFS 1994:10).

Riksdagen har beslutat om utvidgad lagreglering på barnomsorgsområdet. Genom ändringar i *socialtjänstlagen* blir kommunerna skyldiga att tillhandahålla barnomsorg för barn i åldern ett till tolv år. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 1994:11)

Riksdagen har vidare på det socialrättsliga området beslutat en ändring i *lagen om assistansersättning*. Ändringen möjliggör ett mer flexibelt utnyttjande av förmånen (SFS 1342).

Genom två nya lagar, *lag om läkarvårdsersättning* och *lag om ersättning för sjukgymnastik*, har riksdagen reglerat privatpraktiserande läkares respektive sjukgymnasters rätt till ersättning från ett av landstingen finansierat och tillsammans med försäkringskassorna administrerat offentligt ersättningssystem för hälso- och sjukvård i de fall vårdavtal inte har träffats med landstinget (SFS 1651 ff.).

Riksdagen har beslutat om ändring i *lagen om fastställande av köns-tillhörighet i vissa fall*. Ändringen innebär att tillstånd kan lämnas enligt denna lag — i stället för enligt *lagen om kastrering* — för avlägsnande av könskörtlar hos dem som fått fastställt att de tillhör det andra könet (SFS 1285 f.).

Arbetsrätt

I syfte att i nuvarande svåra arbetsmarknadsläge underlätta för arbetslösa och främst ungdomar att få anställning har riksdagen beslutat ändringar i *lagen om anställningsskydd* och *lagen om medbestämmande i arbetslivet*. Ändringarna i anställningsskyddslagen innebär i huvudsak följande.

Den tillåtna anställningstiden för visstidsanställning vid arbetsanhopning har förlängts från sammanlagt högst sex månader till sammanlagt högst tolv månader under en tvåårsperiod. Vidare har den längsta tiden för provanställning förlängts från sex månader till tolv månader. Genom en övergångsbestämmelse undanröjs kollektivavtal till den del som de innehåller kortare avtalstider. Reglerna om visstidsanställning och provanställning kan dock även i fortsättningen frångås genom kollektivavtal. I fråga om turordning vid uppsägning på grund av arbetsbrist har arbetsgivaren rätt att inom turordningskretsen undanta två arbetstagare som enligt hans bedömning är av särskild betydelse för den fortsatta driften. Den s. k. månadsregeln — som innebär att arbetsgivaren måste reagera inom viss tid för att kunna säga upp en arbetstagare av personliga skäl eller avskeda denne — har förlängts till två månader och kan brytas igenom i vissa fall. Mot bakgrund av ett EG-direktiv har också en regel införts om att arbetsgivaren i inledningen av ett anställningsförhållande är skyldig att skriftligen informera arbetstagaren om villkoren i anställningen. I medbestämmandelagen har bestämmelserna om facklig veto rätt avskaffats. Vidare har ett förbud införts mot stridsåtgärder som riktas mot enmans- och familjeföretag och som har till syfte att kollektivavtal skall träffas vid företaget (SFS 1496 ff.).

För att stimulera till nyanställningar på den reguljära arbetsmarknaden har riksdagen infört ett tidsbegränsat generellt anställningsstöd. Stödåtgärden som gäller under år 1994 innebär att en arbetsgivare som nyanställer en person under en tid av minst sex månader har rätt till ett avdrag från arbetsgivaravgiften. Stödformen regleras i en särskild *lag om generellt anställningsstöd*. I lagstiftningsärendet har riksdagen också beslutat förlänga giltighetstiden för bl. a. *lagen om ungdomspraktikanter* till utgången av juni 1995 samt i lagen infört en bestämmelse om att ungdomspraktiken kan kombineras med ett finansieringsbidrag, vilket skall erläggas av praktikanordnarna vid anvisning av praktikplats (SFS 1501 ff.).

Lagstiftning om kredit- och värdepappersmarknaden

Riksdagen har vidtagit en ändring i *konsumentkreditlagen* som gör det möjligt för parterna i ett kreditavtal att knyta räntan på krediten till en referensränta. Som referensränta skall väljas en ränta som kreditgivaren inte har något betydande inflytande över (SFS 1214).

Genom ändring i *lagen om ikraftträdande av lagen om värdepappersfonder* har tidpunkten för registrering av alla andelsägare i en värdepappersfond senarelagts ett år till den 31 december 1994 (SFS 1475 f.).

Övrig näringsrättslig lagstiftning

Mot bakgrund av riksdagens beslut att de regionala utvecklingsfonderna skall ombildas till regionala utvecklingsbolag och att dessa bolag i likhet

med utvecklingsfonderna kommer att handha myndighetsutövning har riksdagen antagit en *lag om beslutanderätt för regionala utvecklingsbolag*. Genom en ändring i *lagen om kreditmarknadsbolag* har riksdagen vidare beslutat att de nya utvecklingsbolagen skall undantas från tillståndskravet i sistnämnda lag. Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 1994 (SFS 1994:77 f.).

Riksdagen har beslutat att upphäva *lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika* m. fl. lagar som innebär ekonomiska sanktioner mot Sydafrika. Alla ekonomiska sanktioner mot Sydafrika utom vapenembargot är därmed upphävda fr. o. m. den 1 december 1993 (SFS 1207 ff.).

Skollagstiftning

Riksdagen har beslutat om nya läroplaner för grundskolan respektive gymnasieskolan. I anslutning härtill har vissa ändringar vidtagits i *skollagen*. Dessa ändringar innebär för grundskolans del bl. a. att den nuvarande indelningen i låg-, mellan- och högstadium slopas fr. o. m. den 1 juli 1995. Vidare har en särskild bestämmelse införts som markerar skolans ansvar för att hindra mobbning. Sistnämnda bestämmelse träder i kraft den 1 juli 1994 (SFS 1679).

För gymnasieskolans del innebär ändringarna i skollagen bl. a. att en övergång till en mer kursutformad gymnasieskola underlättas, att behörighetskrav för nationella program i gymnasieskolan införs, att kommuner och landsting skall sträva efter att anställa lärare som har forskarutbildning samt att utbildningen vid den frivilliga särskolan, som i fortsättningen skall benämnas gymnasiesärskolan, organiseras på ett sätt som ger utrymme för såväl elevens individuella val som lokal profilering. Ändringarna rörande gymnasieskolan träder huvudsakligen i kraft den 1 juli 1994. När det gäller ovannämnda behörighetskrav skall detta dock inte tillämpas förrän vid intagning till läsåret 1998/99 (SFS 1478).

Karin Lindell och Lars Haglund